

РÆСТДЗИНАД

№ 241 (24523)

Газет цæуын райдытæ 1923 азы 14 мартыйы
Издæйтæ с 14 марта 1923 года

Аргъ 10 сомы

2017 азы 27 декабрь — цышпурсы майы 27 бон, æртыццаг

КАЕСУТ НОМЫРЫ:

2 ЛЕХСЫЗГОН ФЕМБАЕЛД

Сывæллæтты хæдзæртты рауагъдонтæн сæйрагдæр — цæрæнуат

3 “РÆСТДЗИНАД”-Ы УАЗÆГ — ЖУРНАЛ “ИРÆФ”

4 КАДДЖЫН ИЗÆР

Схорзæхджын кодтой хуыздæр студентты

Кусæг балц

“Адæмы царды уавæртæ æмæ кæстæрты хъомыладмæ цы фарстатæ хауы, уыдон сты ахсджиагдæр хъуыддæгтæ”

Знон Кировы районы уыд стыр бæрæгбон. РЦИ-Аланийы Сæргълæууæг БИТАРТЫ Вячеслав кадджын уавæры байгом кодта спортивон комплексы ногарæст бæстхыай. Архайдой дзы республикаейы физикон культурæ æмæ спорты министр БÆРОЙТЫ Хасан, арæстат æмæ архитектурæейы министр ИКЪАТЫ Русланбег, Кировы районы сæргълæууæг НÆКУЫСАТЫ Барис, бынгæтон цæрджытæ, Ирыстонæн æфсымæрон республикæ Кæсæг-Балхараей кадджын уазджытæ æмæ дзыллон хабархæссæг фæрæзты миновæрттæ.

— Ацы афæдзы кæрон у бæркадджын æмæ хъæздыг ног арæстатдон объекттæй, — загъта Битарты Вячеслав. — Уыдон сты ногарæст Культурæейы хæдзæртты спортивон комплексы æмæ фæзтæ, онкологон поликлиникæ, рæвдауæндæттæ, цæрæнуаттæ сидзæр сывæллæттæ æмæ сæ цæрæн уавæртæ хуыздæрмæ раивинаг кæмæн уыдысты, уыдонæн. Нæ куыст фиданы дæр адарддæр кæндзысты ацы уагыл. Нæ размæ сæвæрдтам ног нысантæ æмæ сæ æрдагыл нæ ныуадзыстæм. Культурæейы хæдзæрттæ æмæ спортивон залтæ цы хъæуты нæй, уым сæ радгай араздыстæм, сцалцæг кæнын кæй хъæуы, уыдонты та кæндзыстæм цалцæг. Адæмы царды уавæртæ æмæ кæстæрты хъомыладмæ цы фарстатæ хауы, уыдон сты ахсджиагдæр хъуыддæгтæ. Елхоты ног спортивон комплексы Олимпæг хъæзтыты уæлахиздауæг куыд бæхьомыл уой, æмæ ивæ байгомæй нæ кæстæрты вæнæнидзинадæн стыр ахъаз куыд фæуа, уыцы амонд нын Хуыцау раттæд!

Спортивон комплекс у алцæмæй æххæст æмæ ифтонгонд. Ис дзы фондз спортивон залы: дзюдо, уынджы хъæбыхæст, бокс, спортивон хъæзтыты универсалон зал æмæ тренажеримæ зал (уый у уæвзау атлетикæейы зал дæр). Комплексы уавæртæ куыд амонның, афтæмæй дзы уыцы иу рæстæг архайæн ис 250 адæймагæн.

Æдæппæт ивæ саразынл хардзгонд æрцъд 134 милуан сомæ. Арæстатдон куыстытæ баххæст кодтой Федералон программæ “Повышение устойчивости жилых домов, основных объектов и систем жизнеобеспечения в сейсмических районах” рамонттæ. Афтæмæй æмæ кæстæрты хъомыладмæ цы фарстатæ хауы, уыдон сты ахсджиагдæр хъуыддæгтæ. Елхоты ног спортивон комплексы Олимпæг хъæзтыты уæлахиздауæг куыд бæхьомыл уой, æмæ ивæ байгомæй нæ кæстæрты вæнæнидзинадæн стыр ахъаз куыд фæуа, уыцы амонд нын Хуыцау раттæд!

“Адæмы царды уавæртæ æмæ кæстæрты хъомыладмæ цы фарстатæ хауы, уыдон сты ахсджиагдæр хъуыддæгтæ. Елхоты ног спортивон комплексы Олимпæг хъæзтыты уæлахиздауæг куыд бæхьомыл уой, æмæ ивæ байгомæй нæ кæстæрты вæнæнидзинадæн стыр ахъаз куыд фæуа, уыцы амонд нын Хуыцау раттæд!”

Йонах Российской Федерации на 2009-2018 годы”-ий фæлгæтæ. Сæрды ма Елхоты байгом ног рæвдауæндон дæр.

Æрæддзы кæронмæ фесты Елхоты Культурæейы галуаны цалцæгæнæн куыстытæ. Алцъдæр дзы ныл, хуыздæр уагыл. Битары-фырт бæбæрæг кодта ацы бæстхыай дæр. Галуаны разамындæн куыд загъта, афтæмæй арбахизæны куылл сауындын хъæуы, районы хъæуты культурæейы хæдзæртты сфæлдыстæдон кьордтæ ацы ардзæзты сæ концерттæ кæд дæтдысты, уый график. Культурæейы галуаны ис 3D форматы кинонывтæ æмæ мультипликацион нывтæм кæсынæн

хъæугæ уавæртæ. Ифтонг у хъæугæ нырыкон техникæйæ. Уый фæстæ Битарты Вячеслав районы алы къабæзты хуыздæр куджыты схорзæхджын кодта кадджын нæвтæтæ. Кады æмæ Арфæейы гæххæттæй. Хъæуон хæдзæрадты сгъуыт кусæджы номæй хорзæхджыгонд æрцъд кооператив “Нева”-ий сæргълæууæг **Хъаныхуаты Владимир**. Кады гæххæттæ райстой Змейкæейы 1-æм скъолайы историйы ахуыргæнæг **Бæззаты Заремæ**, районы рынчындоны тагъд æххуысы дохтыр **Сокаты Фатимæ**. Арфæейы гæххæттæ райстой: Елхоты бирæпрофилон колледжы мастер **Гæззаты Батрадз**, кооператив “Де-Густо”-ий куджыты бригадæейы сæрдæр **Дзæрæхоты Регина**, районы фæл-

ног ахсджиаг социалон объектты арæстатдон куыстытæ дæр. Фиданы сцалцæг кæндзыстæм Ставд-Дурты Культурæейы хæдзæр, Змейкæейы спортивон зал, Ираны амайæм ног Культурæейы хæдзæр, раней-рæвты ивдзыстæм донудæзæн хæтæлтæ, араздыстæм фæндæгтæ. Уыдонимæ Ставд-Дуртæм федералон трассæйæ цы фæндæг цæуы, уый дæр æд хид.

Нæкуысаты Барис арфæ ракодта районы цæрджытæн Ног азы фæддыл æмæ хуыздæр куджыты схорзæхджын кодта Арфæейы гæххæттæтæй.

Знон ма Битарты Вячеслав уыд Мæздæддзы районы дæр. Фыццаг бæбæрæг кодта сидзæр сывæллæттæ хæдзæр. Сывæллæттæ ивæм æнхъæлмæ кастыты тынг зæрдидæг. Бацæттæ кодтой ие “рбацидмæ концертон программæ. Битарты Вячеслав сын ракодта Ног азы арфæтæ æмæ сын балæвар кодта бæрæгбонны лæвæрттæ. Бæстхыайыл æрзылгæйæ фæдта, сæ уавæртæ хорз уагыл кæй сты, уый.

Мæздæддзы Притеречный поселокмæ донудæзæн ног хæтæлтæ кæй уадызы, уый цæрджытæн стыр удæнцойы хуыддæг у. Сæргълæууæг бынаты фæдта, куыстытæ куыд цæуыны, уый. Кæд хæтæлтæ гæххæттæм гæсæг æрмæст хъæумæ бауадызынл уыдысты, уæд Сæргълæууæджы ныхас та знон уыд, цæмæй сæ алы хæдзаримæ дæр фæххæттæ кæной, уымæн æмæ цæрджытæн уыцы куыстытæ сæхи хардзæй скæнын сæ кьух нæ амонны. “Январы кæроны æмгъуыдмæ алы хæдзары дæр поселоны хъуымæ уа дон”, — загъта Битары-фырт.

Сæргълæууæг фембæлдис районы цæрджытæм. Хуыздæр куджытæн радта кадджын нæвтæтæ æмæ Арфæейы гæххæттæтæ. Семæ æрныхас кодта, сæ зæрдæ цы æркæсынæн фарстатыл риссы, уыдоныл.

ХЕТАГКАТЫ Оксанæ

Ахуырад Ног скъолатæ

Цегат Ирыстоны ахуырад æмæ наукæейы министр Ирина АЗИМОВА куыд фехъусын кодта, афтæмæй 2018-2020 аазты Дзæуджыхъæуы сараздысты дыууæ ног скъолайы.

— Ахуыргæнæндæттæй иуы уыздæн 1100, иннæйы та — 550 бынаты. Нырыкон ахуырадон инфраструктурæейы арæстат дæрдæр æххæст кæнæм. Кæлæддæг бæстхыайы бæсты кæй саразтам æмæ 360 сывæллонæн ахуыр кæныны фадат кæм уыздæн, 2018 азы январы Сырх-Дыгуры ахæм ног скъола байгом уыздæн. Ацы ахуыргæнæндон ифтонгонд у ног кусæнгæртæй. Бацæуæнтæ кæй ну кæныны, объект дихгонд у æртæ ахæм хайыл. Астаукаг бæстхыайы æрбынагтон сты райдаийæн кьæлтæ, дохтырты æмæ психологытæ куыстæ уæтæ, стæй администрацион агъуыстытæ. Сæйраг бæстхыайы уыздысты ахуырад кусæнуаттæ æмæ армæдзæтæ, æртыкæддзы та æрбынагтон сты спортивон æмæ æмбæрдæгæнæн залтæ, харандон æмæ библиотекæ. Федералон æмæ республикон бюджеттæ скъолайы арæстатон радих кодтой 190 милуан сомæй фылдæр, — загъта министр.

УАНИТЫ Оксанæ

Хъомылад

Ирондзинадыл аудынц

Дзæуджыхъæуы 46-æм рæвдауæндонны ирондзинады бæрæгбæттæ, гом методикон уруктæ арах вæййы, уымæн æмæ рæвдауæндонны директор ЕМБАЛТЫ Маринæ, хъомыладжытæ æмæ ахуыргæнджытæ иуæрæдон сты маделон æвзаг æмæ ирон æгъдауыл. Æрæддзы дæр та педагогон наукæты кандидат Майрæмхъуаты Фатимæейы хъæшарисæй ацы рæвдауæндонны уæлдæр къысханы ирон æвзаджы ахуыргæнæг, УФ-ий ахуырады кадджын кусæг Хетагкаты Заремæ ЦИПУ-ий студенттæ æмæ республикаейы ирон æвзаджы ахуыргæнджытæн рабдыста гом урок.

Урочы архайдой, ирон æвзагыл дзурын чы зоны канд уыцы сывæллæттæ нæ, фæлæ ма иронæу æмбаргæ чы кæны, фæлæ нырма дзурынмæ чы нæ арахсы, уыцы сывæллæттæ дæр. “Хъуамæ сывæллон хъуас ирон æвзаг, æр-маст афтæмæй сахуыр уыздæн дзурын. Фыццаг вæййынц бæрæгбæттæ, гом уруктæ архайджытæ, уый фæстæ сæйыынц сæ активондæр архайджытæ. Ахæм мадзæлттæ сты, хуыддæджы æнтысты чы ахады, ахæмтæ”, — загъта урокамонæг **Хетагкаты Заремæ**. Куыд сбæрæг, афтæмæй иронæу цы сывæллæттæ дзырдтой, уыдон се ‘ппæт ирæттæ нæ уыдысты, се ‘хсæн уыд уырыссаг сывæллæттæ дæр. Сывæллæттæм Заремæ архайдта хъазты хуызы.

Æдасдзинад

“Хъуамæ цæрæм закъонмæ гæсгæ”

“Æппæт скъолаты дæр фæстаг урокты алы бон дæр ахуыргæнджытæ хъуамæ ныхас кæной сывæллæттæ æмæ сын се ‘ргом здахой фæндагон æдасдзинады домæнтæ. Цæмæй сæхи иувæрс ласой алыхуызон тæссаг хъæзтытæй, ома, трамвайты “кæдзилтыл” ныххæцгæйæ цæуын, фæндæгтæм хæстæг æмæ фæндæгтæ дзоньгтыл бырынæй. Ацы ран, æнæмæнг, хъуамæ сæхи рабдысой ныйбарджыты комитеттæ æмæ амæхсанæд, зынгæ фæахадгæдæр кæной анахъомты ‘хсæн фæндæгтæ цæуыны фæтк халын ма руадзыны куыст”, — ацы, æмæ æндæр ахсджиаг уынафæтæ хаст æрпыдысты нæ республикаейы Фæндæгтæл æдасæй цæуыны хицаудон къамисы æмбырды. Æмбырд амьдта къамисы сæрдæр ТОМАЙТЫ Ирбег.

Уый ивæ раныхасы куыд бамбарын кодта, афтæмæй иуæндæс мæймæ фæндæгтæл æрцъд 4893 фæндæгтон-транспортон фидбыллы, 2016 азы уыцы бæрæггæнæн уыдыс 4085. Томайы-фырт æрхаста æндæр бæрæггæнæнтæ дæр, фæлæ ивæ ныхас фылдæр баст уыдыс, сывæллæттæ цы фæндагон фидбыллыты бахуыны, уыдон не ‘руадзынымæ. Ацы аз ахæм фидбыллыты хыгдард баййæфтой 84 сывæллонны, 2016 азы та — 73. 2017 азы аст сывæллонны фæмард сты, фарон та — дыууæ сывæллонны. “Нæ республикаейы Сæргълæууæг æмæ Хицауд уыцы уавæр нымайынц тæссагыл, æппæт дæрдæн бæрон адеймæгты æргом здахынц хуыддæгæм, æвæрынц домæнтæ, агурынц мадзæлттæ. Уавæр уæлдæй цæстдæр домæнтæмæддæг, ноджы тагъд сывæллæттæн уыздæн каникултæ”, — бафтиппайдта къамисы сæрдæр.

Дæрдæр æмбырды раныхас кодта ахуырад æмæ наукæейы министр хæдйæвæг **Алькаты Алан**. Куыд бамбарын кодта, афтæмæй ведомствæ æппæндæдз уыцы ахсджиаг фарстæмæ здахы æргом, ивæ размæ цы хæдзæ æвæры, уыдонны фæрцы архайы сывæллæттæ æмæ ныйбарджытæ ‘хсæн æмбарынгæнæн куыст кæныныл. “Æдæппæтæй скъолаты скотдам 116 алыхуызон ерысы, викторинойы, конкурсы, рæвдауæндæттæ — 47; уæлæмхасæн куыддæгтæ кæсæндæттæ та — 6. Бирæ дзыллыимæ кæм бакуыстам, ахæм хуыддæгтæ уыдысты 67”, — загъта Алькаты-фырт.

Министры хæдйæвæг куыд бамбарын кодта, афтæмæй автобусы бындурал скотдой алы æрмæгæй æххæст, фæндæгтæл æдасæй цæуыны фарстатæ парахат кæнын нын центр. Уый цæудзæн скъолатæм — районтæм, хъæутæм æмæ цы æрмæгæй хæддзыг у, уыдæтты фæрцы ахуырдауæнтæмæ куыстыты хорз цæттæгонд специалисттæ. Ныхасгæнæг ма фæбæрæг кодта, автобусты сывæллæттæ æндæр рæттæм ласыны фарста дæр. Хъуамæ ахæм балцытæ конд цæуой бонны дæргъы. Алькаты Алан ма дзуапп радта æмбырды архайджыты фæрстытæн дæр. Хистæркъласонтæ ахуыр кæнынц предмет “Цæрдæрхайдæ æдасдзинады бындуртæ”, фæлæ фылдæр æмбарынгæнæн куыст кæнын хъæуы райдайæн кьæлтæ ахуырдауæнтæмæ. Уымæй дæрдæр ма ведомствойы миновæртæ бафæдзæхстой, цæмæй

Интернет хызыты фылдæр æвæрой фæндæгтыл æдасæй цæуынимæ баст æрмæдджытæ. Зындгонд куыд у, афтæмæй ныртæккæ сывæллæттæ фылдæр баст сты Интернетимæ æмæ уымæй хъæуы пайда кæнын.

Æмбырды сæ куысты хæддæгтæ тыххæй радзырдта фæндæгтæл æдасæй цæуыны паддзахдон автоинспекцийы разамонæг **Хуадонты Айвар**. Ивæ ныхасмæ гæсгæ сæ сагъæсы æфтауы, сывæллæттæмæ фæндагон фидбыллыты бæрц фылдæр кæй кæны, уый. Уымæ гæсгæ, ведомствæйы ацы аз æдæппæтæй скъолаты æмæ рæвдауæндæттæ скотдой 3 мин алыхуызон æмбарынгæнæн мадзæл. Дзыллон-информацион фæрæстимæ бастдзинадæй пайда кæнгæйæ дæр нымæкуыр кодтой иу мин æрмæгæй фылдæр. “Нæ куджытæ рабæрæг кодтой сывæллæттæ транспортыл ластæйæ æрцæуæг 7 мин бархæлдæ. Скъолаты уæвæгæйæ ныйбарджытæн, сывæллæттæ æмбарын кæнæм транспорты дæр, фистæгæй цæугæйæ дæр сæхи куыд хъуамæ дарой, сæхи куыд хъæххæнæй, уыдæттæ. Бирæ регионты ис ахæм фæлтæрддзинад æмæ сывæллæттæй ивæ уæлæдарæсыл рухсгæнæн уадзæгтæ кæмæн ис, уыдонны разæнгард кæнынц, æппæлынц сæ, иннæтæн амонның, куыд ахсджиаг у ахæм уæлæдарæс фистæгæй талынды цæугæйæ. Хорз уанд, æмæ ахуырады куджытæ уыцы фæлтæрддзинадмæ сæ ‘ргом куы раздахиккой, уый”, — загъта Хуадонты-фырт.

Министры хæдйæвæг куыд бамбарын кодта, афтæмæй автобусы бындурал скотдой алы æрмæгæй æххæст, фæндæгтæл æдасæй цæуыны фарстатæ парахат кæнын нын центр. Уый цæудзæн скъолатæм — районтæм, хъæутæм æмæ цы æрмæгæй хæддзыг у, уыдæтты фæрцы ахуырдауæнтæмæ куыстыты хорз цæттæгонд специалисттæ. Ныхасгæнæг ма фæбæрæг кодта, автобусты сывæллæттæ æндæр рæттæм ласыны фарста дæр. Хъуамæ ахæм балцытæ конд цæуой бонны дæргъы. Алькаты Алан ма дзуапп радта æмбырды архайджыты фæрстытæн дæр. Хистæркъласонтæ ахуыр кæнынц предмет “Цæрдæрхайдæ æдасдзинады бындуртæ”, фæлæ фылдæр æмбарынгæнæн куыст кæнын хъæуы райдайæн кьæлтæ ахуырдауæнтæмæ. Уымæй дæрдæр ма ведомствойы миновæртæ бафæдзæхстой, цæмæй

сыгъдæг кæнын хъæуы, уый бæрц, куыстыты хæрхæддзинад та фæхуыздæр ис”, — загъта комитеты сæрдæр.

Куыстытæ æххæстгæнæг организацитæм ис 25 фæндагон сыгъдæггæнæн машинæйы, 8 эксавакторы, 11 грейдери, æндæр уæвзау хъæугæ техникæ. Æххæст сты цæххæй, эмисæй, фæлæ ма уæддæр фæстауæг кæнынц бахъуаджы рæстæг сæ спайда кæнынæн. Солийы-фырт куыд бамбарын кодта, афтæмæй кæд фæндагон куджытæ ныл сыгъдæг кæнынц, уæддæр ис ахæм бынæттæ æмæ дзы машинæтæн зын змæлæн у.

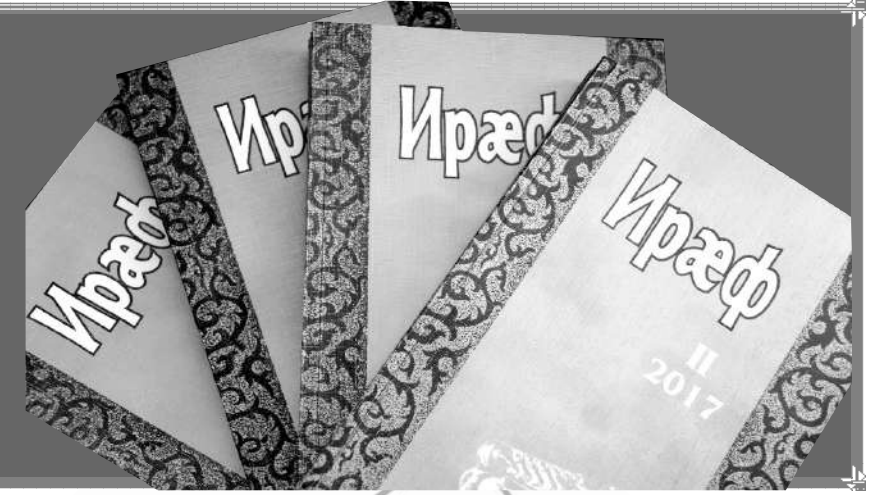
“Æз фæндагон инфраструктурæейы рæзты ныхмæ нæ дæн, æгътайма амал-хъомтæ фæндæгты фæрсты аразынц дуканитæ, кафетæ, фæлæ сын зæхжы хай радихгæнгæйæ, фæндагмæ бани кæнын бар лæвæрд нæ вæййы. Уыцы хуыддæгтæ скæнынц сæхæдгæ документ нæ райсгæйæ æмæ сæ цуры машинæтæ сæвæгæй вæййыны. Ацы тæссаг уавæртæ раджы сæвæрддысты, фарста рæгъмæ рагæй хаст цæуы, фæлæ дзы ивдзидæгтæ нæй. Афтæмæй та уыцы æнæзактон, æнæ планæй конд арæстæдтæ æвæзæрын кæнынц тæссагдзинад, бынтондæг та — зымæгон”, — бацамыдта комитеты сæрдæр.

Уыцы уавæр вазыгджыныл банымæдтой æмбырды архайджытæ, хицаудон къамисы сæрдæр Томайты Ирбеджы хуыдымæ гæсгæ, 2018 азы январæй баналын хъæуы ацы хуыддæгмæ æмæ цыдæрдæр фæндæгты фæрсты адæмæн тæссагдзинад хæссæг бæстхыайтæ ис, уыдон хъæуы бæвæстон кæнын. Суанг сæ фехалыны онг. Томайты-фырт куыд загъта, афтæмæй куыд кьорд скæндысты æмæ уал уый райдайæн иртасын, дæрдæр рагъдæгтæ федералон, куы бахъæуа, уæд та муниципалон ахадындицимæ фæндæгтæм дæр. “Иу хатт æмæ хуызæнæн хъæуы раззарын ацы фарста, хуызæнæн алы алыг кæнын. Ис закъон, æмæ хъуамæ цæрæм, кусæм, нысантæ æвæрæм уымæ гæсгæ”, — загъта хицаудон къамисы сæрдæр.

Æмбырды ма байхъуыстой иннæ бæрон адеймæгтæм дæр, дзуапп лæвæрдтой районы миновæрттæ дæр. Кæронбæттæны фæннысан кодтой баканинаг хуыддæгтæ.

БУТАТЫ Эльзæ

Журнал "Ирæф"

Абон журнал "Ирæф" у "Рæстдинад"-ы уазæг. Нæ зынаргъ газеткæсджыты зонгæ кæнæм журналы æрмæджытæй иу къордимæ.

АБАЙТЫ Васо

Мæ хуыдымæ гæсгæ

Мæ хуыдымæ гæсгæ, Цæгат Кавказы цы журналтæ цауынд, уыдонæй зæрдæмæдзæугæдæр у "Ирæф". Æххæст у алыхузон æрмæгæй. Аивадон уацмыстæй уæлдай ма дзы вæй-иу мыхуыргонд бындурон науон куыстытæ дæр. Йе 'взаг у хъæздыг æмæ æнцон кæссæн.

(Мыхуыргонд æрцыд "Ирæф"-ы 1999 азы №4)

Нæуæг тæлмацтæ

Л.Н. ТОЛСТОЙ

Мулдзуг æма бæлæу

Мулдзуг исæдонуг æй æма æхе цауæгондмæ ниййиста дон бануазунмæ. Уæдмæ дон æрбацæхъал кодта æма минкый ма багъæуа, ма фæлдæлдон уа. Еци усми бæлæу æрбацæйтæхтæй, æ къæботти ба къалей. Бæлæу фæууидтæ — мулдзуг нигъулуй, уойæмаимæ донмæ къалей нигголстæ, мулдзуг къалеймæ исрæдæхстæй æма фæййер-вæзтæй. Еу кæми адтæй, уоми цауæйнон хизæ райтигъта бæлæу æрхæссунмæ. Куддæр æ хизæ фæгæнунмæ гъавта, уотæ имæ мулдзуг бæлæстæй æма ин æ къæ фехсилкææ кодта. Цауæйнон ниддæлалай кодта æма æ хизæ æ къохтæй æрхаудтæй. Бæлæу испæррæст кодта æма ратахтæй.

Домбай æма мистæ

Домбай фунæй адтæй, уотемæй ба ин æ рагъбæл мистæ бауадæй. Домбай имæ фегъал æй æма 'й райахæста. Мистæ ин ниллихстæ кодта: — Рамæуадзæ æма дин дæг хуарздзындæ нæ феронх кæндзæн, зæгъгæ. Домбай ин æ дзубандитæбæл ниххудтæй, фал æй рауагъта. Уой фæстæ цауæйнантæ домбайи æрхæстонцæ, æма 'й бæласæмæ рæвæйнай бабастонцæ. Мистæ домбайи неун фегъуста æма æ цори æрбалæугæй, исдзурдта: гъуди ма 'й кæнис, куд мæбæл худтæ, уой, нур ба дин æз дæр исбæзтгæн, зæгъгæ, рæвæйнаг рахсидта æма домбай исуæгъдæ 'й.

КОЛИТИ Виталийы тæлмац

Прозæ

МÆХÆМÆТТЫ Ахуырбег

"Æхсарбеджы кадæг"-æй скъуыддзæг

Ирон зындгонд фыссæг æмæ ахуыргонд, профессор Джыкккиты Шамил адтæ зæгъы: "Æгъуызарты Æхсарбегæн чысыл нæ бантыст йе сфæлдыстады. Раст куы зæгъон, уæд мæм мæ лæппуйы бонты цыдæр романтикон домæнтæ уыдис, æмæ хаттæй-хатт Æхсарбегимæ, чи зоны, нæ хуыдытæ кæрæдзиуыл нæ бадтысты, цардмæ иухузон цæстæй нæ кастыстæм, фæлæг кæрæдзимæ цы зæрдæ дардтам, уый бирæтæн бафæзминга у. Æз куыстон радиойы дæр, телеуынынады дæр, разамынд сын Æхсарбег куы лæвæрдта, уæд, æмæ-иу кæд идейон æгъдауæй нæ 'хсæн быцæутæ рауадис, уæддæр куысты дæр æмæ царды дæр нæ ахастдзинæдтæ уыдысты, дыууæ хæлар адæймагæн куыд æмбæлы, адтæ. Æхсарбегæн йæхи уæздандинадæй, хуыддæгмæ бæронн цæстæй кæй касты, уымæй арагъгæ уыдысты уыцы хабæрттæ. Йæ роман "Куырды фырт" мыхуыры куы рацыдис, уæлдайдæр та йæ дыккаг чиныг, уæд бынтондæр мæ цæстæнгас айвтон йе сфæлдыстадмæ. Уыцы чиныг мæ зæрдæмæ тынг фæцъиди, тынг мæм бахъардта, цæй тыххæй, уый дæр хуамæ зæгъон. Уыцы романы æз фыццаг хатт ирон советон литературæйы федтон, æх-

сайæм азты цард бæлвырдæй куыд æмæ цы у, уый. Уыцы романы уыдис рæстдзинад, карз рæстдзинад, æмæ мæ зæрдæмæ фæцъиди, фыссæджы позици кæй хонынц, уый, йæ цæстæнгас цардмæ. Мæ зæрдæмæ фæцъиди фыссæджы лæгдзинад, йæ ныфс, уымæн æмæ фыссæгмæ лæгдзинад куы нæ уа, уæд йæ курдиат æнæбазыр у. Æвæццæгæн, курдиатæн йæ базыртæ дæр лæгдзинад æмæ ныфс сты. Уыцы роман бакæстгæйæ, æз бирæ цыдæртæ базыдтон. Мæхæдæг дæр сæ куыд нæ зыдтон, фæлæг Æхсарбег цы хуыддæгты уыдис, уыдон хуыздæр зыдта. Зæгъæм, уыцы заманы хицауды хуыддæгтæ, сæ цард, сæ удыхæд, сæ характертæ, сæ фæлгонцтæ, æмæ йын уыдон равдисын бантысты. Роман "Куырды фырт" уыцы заманы уыдис тынг ахсджиаг фæзынд ирон литературæйы. Базонæн уыдис, хицауды мидæг цытæ цæуы, сæ ахастдзинæдтæ куыд сты, уый. Æхсарбег сæ федта æдде бакæстгæйæ нæ, фæлæг мидæгæй, æмæ сæ равдыста тынг цæстунгæ, уыдысты цардæй ист æмæ уый мидæг уыдис сæ тых, сæ хъару.

КЪИБИРТИ Амурхан

Амонг

Балодти Мæздæги зилди "Цъайты" цардæй. Уоми исгъомбæл æй, ис бийнонтæ 'й. Фæстагмæ ба горæти æрцардæй. Æрмарæхст лæхъуæн зурнæй зæлæгæй косун райдæдта еу заводи. Цехи разамунд боз адтæнцæ æ кустæй, ба 'й уарзонцæ е 'мкосгугтæ дæр. Æ бийнонтæ дардта, адтæй ин дзæбæх синхæгтæ. Æрмæст æ гъæубæл ба устурзæрдæ некæд кодта, арæх имæ цудæй. Æ зæрдæ нæ 'ртæстæй синхонтæ, хæстæгугтæй. Фал æй рауæгæдæр æ къæх Гузетæмæ хаста, æ дуккаг хæдзари хузæн. Цæуæти хестæр Барис ба 'й, æвæдзи, æ фиди бæрцæ уарзта. Барис еу минкий æнахур куддæр адтæй; æгæр хумæтæг, бунтон итигъд зæрдæ. Уомæ гæсгæ адæни цæсти нæ ахидтæй. Фал æ лæггитæдтæ фулдæр адтæнцæ. Царди мæдæгæ еу гъудæги фæккъæндзæстуг æй. Кæстæр æнсувæртæ æ разæй бийнонти гъудæг-

тæ бакодтонцæ. Уой адæбæл фæккъæх æй. Балодтийæн æ фиццаг фарст е уидæ: "Гъæйдæ, Барис, некема æртеу-теу кæнунмæ гъывис?" — Бæргæ, фал мæмæ неке комуй. — Уанцион нæ 'й, дæу хузи къæбæли хузæн, сауздагъ лæхъуæнмæ ба куд нæ. Мадта кæд уотæ 'й, æма арази дæ, уæд тæккæ исон мæ хæцъæ рацо. Цубур рæстæгмæ дессаги киндзæ æрбалæуон кæндзинан. Ами æ руги дæр неке нифсæвæрдзæнæй. Мæ синхонтæмæ заманай кизгугтæ: бакæстæй, æгъдауæй, æздæхæй. Сæ хестæр Заири нæ дзурдæг искæндзинан. Еугур бийнонтæн дæр æди дзубанди фехъуæн æй æма цинæдзындæмæ нингæлздзæу æнцæ. Сауæмай Балодти телефонæй æ бийнонæгмæ горæтæм исдзурдта: "Фæндуй мæ Гузети Барисæн (зонис æй) нæ синтаги кълдунтæбæл фæххезидæ æхсæвæ-бонмæ. Сауæмай ба сæ кустагонмæ бригади станмæ баскъæридæ. Е 'нсувæр Бекир бригадир адтæй æма сæ уомæ æрнимайдæ. Еу сауæмæ æрæздæхтæй хезнæй, фал æ бæхæй дæлæмæ нæ хезуй. Тухстухстæй дзуруй Бекирмæ: "Аллах, арабин, мæ бæхтæй еу нæййес æма ци фæууа? Ра сæ нимайон: нæудæс æма инсæй, нæуæгæй сæ æрнимайон æма бæхæй уотæ. Мулдзугтæ ку нæ 'нцæ..." Бекир ин балæдæрдтæй, æ катæй сæр ци адтæй, уой æма имæ идзургæй дзуруй: "Дæ бæхæй æрхезай, æ саргъ ин иссæсæ, стойнæмæ 'й бауадзæ æма дæ бæхтæ нæуæгæй æрнимайæ." Æрлауирдта æ бæхæй, ралæдæрдтæй æ рæдуд; бадгæ ци бæхæл кодта, уой нæ ранимандæ. Е 'хси гъæдæй æ сæр бахуаста...

ТАМАТИ Таймураз

Денгиззæутæ

Гъæууон хæдзарæдон институтæн Хъаспий денгизи билæбæл адтæй барæуадзæ фæлладуадзæн бунат. Еци-еу рæстæг си 600 адæймагæмæ бауолæфунмæ адтæй хъæбæр хуарз фæуæттæ. Институти студенттæ си бауолæфиуонцæ амистол æма сосæни мæйи. Сухи мæйи студенттæ каникултæмæ ку рандæуиуонцæ, удта си Иристонæ адæнæй дæр беретæ бауолæфиуонцæ. Аци лагеры 1986 анзи æз дæр хæцагондæй бакустон. Сухи мæйи лагер байдзæг æй сувæллæнттæ æма сæ каргун бабата æма нанатæй. Лагер спортивон — æнæнездзийнадонбæл нимад кæ адтæй, уомæ гæсгæ си алли анз дæр 8-аг августы бæргæ кодтонцæ Физкультурикти бæргæгон. Бунæттон фæсæвæди хæцæг исарæзиуонцæ еристе: волейбол, футбол æма уæззæуттæ есунæй. Лагери нæмæ сухи мæйи студенттæ естæн кæ адтæй, уомæ гæсгæ бæргæгонни размæ фæлладуадзæ адæнæн барæй уотæ загътон: — Нæ лагер спортивон хуннуй æма нæмæ исон — бæргæбони Махачкала-йæй къамис æрцæудзæнæй. Мах къамисæн гъæуама бавдесæн, нæ

лагери спортти гъудæгтæ бæрзонд æвæрд кæ 'нцæ, уой. Зонун æй, зæгъун, студенттæ нæмæ фæгæ нæййес. Сумах бон ба уæззæуттæ есун æма футболæй гъазун нæ 'й. Гъе, уомæ гæсгæ, исон еугурей дæр денгизи билгæрæнтти 200-гай метртæ ранакаæ кæнун гъæудзæй. Мæнмæ гæсгæ, къамиси иуæнгтæ уойбæрцæ адæн накæ гæнгæ ку фæй-ийнонцæ, уæд сæ зæрдæмæ фæцæудзинан. Аци дзубандити фæсте мæ еу уосæ уотæ барфарста: — Накаæ кæнун ка нæ зонуй, уонæн ба ци гæнгæ 'й, ку ранигъулонцæ, удта? Æз ба ин уотæ: — Накаæ кæнунбæл исахур кæнунмæ уин рæстæг дæр адтæй æма фæуæттæ дæр. Нигъулгæ ка кæна, уони ба ервæзунгæнгутти къуар ергъæв кæндзæнæй. Нæ бухгалтер дæр лæмбунæг кæссæй æма нимайдзæй, цал лæги бацæудзæй денгизмæ удта си цал лæги рацæудзæй, уомæ. Нур ба, зæгъун, дзæбæх бауолæфетæ æма сауæмæ раги донибалæмæ, æмхузонæй, уе 'ртайæн дарæсти рацæудзинайтæ. Сауæмæ ку раистадтæн, уæд мæ нæ хуæруйнагæнгутти хестæр фæрсуй: — Ци кæнæн? Хуæруй-

наг сехуарæн æвæрæн æви нæ?

Æз ба 'й бафарстон: — Цæмæннæ æвæрæн? Бонифæткæ ма ихалетæ. — Хуæруйнаггæнæг ба мин уотæ: — Айсоми сехуар исцæттæ кæнунмæ 4 сахатæбæл фестадтæн æма мæхе цæститæй фæууидтон, лагеры адæн — æд цæлæ, æд мелæ æфсæнвæндаг станцæ "Араблинки" æрдæмæ куд рандæ 'нцæ, уой. Кадæртæ ба ма ми хуыруйнагтæ дæр ракурдта. Денгизмæ сæ накæ кæнунмæ ку батæрай, уомæй фæттарстæнцæ æма лагерей фæллийгъдæнцæ. Æз балæдæрдтæн, нæ адæн гириз кæнун кæ нæ уарзунцæ, уой æма сæмæ ервæзунгæнгутти къуар рарвистон. Къуарæн ба загътон: — Зæгъетæ син, æфсæнвæндаги уæнгæ сабийтæ æма дзæкълотти хæццæ ка бахъæрттæй, уони "марш-бросок" наки бæсти нимад уодзæй. Еу сахатти фæсте ервæзунгæнгутти къуар, денгизи банакæ кæнунæй фæтæрсæг адæни, сæнæфсери будурæй æрбакодтонцæ æма син сехуар бахуæрун кодтонцæ.

Поэзи

ХОДЫ Камал

Цымытийы мæсгуытæ

Сæ цæгатæвæрстыл схæцъиди цъæх хуына, Сæргуыбырæй, уæнтæхылгæй лæууынц. Кæсынц æрхуымæй — саугуырмау, цæнкуылау. Хæссы сæлфынæг, мæсгуытæ кæуынц...

Мыййаг, кæд мысынц Иры номдзыд фыртты? Йæ адзал дзы ам цал ыссардта, цал!.. Сæ топхæсæнты сау ала зыххъыртæ Æнцæд-æнцойæ цыуты бал æрцард...

Æмбу-æмнæрд зынг хотыхтæ кæм кодтой, Ныр уым сæ фæндаг бæлцæттæн — уæрæх, Ныр уым фæзæгъынц Иры фырттæ "Додой", Сæ цæлх зардмæ æрлæбыры къæдзæх.

ПЕРСАТЫ Эльвира

Бæлццон

Цæй, цæмæ мæм кæссы дардæй? Рацу ма хæстæг. Абон æз цæудзынæн балцы, Нал мын ис рæстæг. Рагæй дæм кæсын, мæ зæрдæ, Ма мын байс мæ ныфс. Уарзон дæ фылдæр мæ цардæй, Цæй, цы мын зæгъыс? Даргъ цæстыхуытыл фæзынди 'Рттивгæ цæстысыг.

О, мæ уарзон, тынг фæнды мæ, Ма ку, ма кæн хыг. Уый бæсты мæм мидбыл бахуд, Барух кæн мæ цыд. Уарзон цæсты тас фæндагыл Хъарм кæндзæн мæ уд. Рагуалдзæгмæ фæздæхдзынæн, Банкхæлмæ мæм кæс. Амондмæ дæм тæхдзынæн, Мацæмæй фæлмæц.

Ирдигор Маки

Дзурд...

Æрди тухтæн сæ лæвæрттæ Адæймагæн — æгæрон... Дзурд — лæвæртти сæйрагдæртæй. Берæ 'взæгтæ... Дигорон...

Дзурд 'н алкæмæн хуæцæнгæрз æй, Уæдта ма нин æй уарт дæр. Æвæг ба нин — дзурд дзорунæн, — Тасгæ-уасгæ — алкæддæр.

Дзурди хъуарæ, дзурди уæзæ... Кæбæлти хъæртуй е, кæ! — Зæрди хуасæ, зæрди нец дæр, — Куд загъд фæууы æма — кæд.

Уæд — хъæбæргæй, уæд — фæлмæнæй, — Алли хузи 'й фæзæгъгæн; Маст ракæндæн — æфхуæрæн дзурд, Уæдтонæй дзурд — хуæздæргæн.

Царди хуасæ — уæдтонæй дзурд... Е фæдуй алкæбæлдæр, — Алкæмидæр 'ма алкæд.

Ку дзорай ду зæрдиуагæй, Цæстурзонæй, фæлмæн дзурдæй, Фæтхæвæрдæй, гъудигæнгæй, — Уæдтонæй дæр ду хæсдзæнæ Дæ алливарæ алкæмæн.

Уæдтонæй дзурд кæбæлти æй! — Уоди нифс нин е исуй; Фæлмæнæй дзурд — устур тухæ, — Зæрдиуохс нин е хæссуы

Дзурди уæзæ, дзурди хъуарæ... Кæбæлти хъæртуй е, кæ! — Зæрдæн — вьадзæ... Зæрдæн нец дæр, — Куд загъд фæууы, æма а — кæд.

Дзурд — ардæуæг, дзурд — фæдæуæг... Куд загъд фæууы, æма — кæд. Гъе уой фæрци гæцæгдæ Уæлахæз кæнæд алкæд!

КОЛИТИ Витали

Фæсмон

Еугай мети гæбинатæ Хуы арвæй æнæсун. Бадун бабæй рæвæд уати Æма бæбæй имисун.

Дæ уозæлгæ цæстингасæй Ку адтайнæ цардрæвуд, Уæд бæрзæндти кумæ тагъдтæн, Кумæ ракодтон мæ цуд...

Дæ рохс фæлгонц æристадæй Цæсти рази цæгæуа, Æма бæбæй æриггал æй Мæ зæрди уарзт кæддæрау.

Сæри зунди ци фæбæдтæй, Ци сæзмæнта мæи тог дæр. А дуйнæбæл ку нæ адтæй Дæхе уодæй рæсгогдæр.

Ци тухæ адтæй дæ касти, Ци нифс мин адтæй дæ дзурд. Дæ æрвæдзи куд рабаст дæн, — Нæ гъуди кæнун бæлвурд.

Ниццæй зæрдæ сау тæппæлттæ, Ци нифс мин адтæй дæ дзурд. Мæ уиндæмæ ду, фæббæлдтæ, — Æз нæ разиндтæн бæлвурд.

ДЗАСОХТЫ Музафер

Зæрдæйы разамындæй

Æфсымæр

Лæджы сагъæстæ рохгæнæн у куыст, Нæ зоньнц адæм уый мæнæй æвæрдæр... Зæрдæмæдзæуæгæ рауайдзæни фыст, Куы дæтта къухæн разамынд дæг зæрдæ. 2012 азы 23 август

Нæ зыны фидæн мигты тарæй, Æмбæхст — нæ фæндаджы кæрон... Цæрыс лæгимæ кæд хæларæй, Уæд æй æрвад, æфсымæр хон.

Сабиты дуне

Нана

Мах нанай хузæн дуйнæй Еунæг нана дæр нæййей! Нана хилæ нæ кæнуй, Аргъæуттæ мин фæккæнуй,

Цацæтæ мин гæлхæнуй, Къанфеттæ мин фæддæттуй. Нанайæн дæн æ зæрдæг, Нанай уарзун арвидзæг.

ТОБОЙТИ Цæрæг

Авдæни зар

Дуду, дуду, дудула, Уоди гага — мæ тала, Мæ æнцойнæ, мæ цæргæс, Нæртон лæгмæ æй æнгæс:

Цæхæрцæстæ, тункъур рос, Царди фарнæ, муди къос. Не 'нккæтемæн — цæсти рохс Нанайæн ба — зæрдиуохс.

Йæ мадæлон æвзаг зынаргъ кæмæн у æмæ йæхи чи уарзы, уыдон рафыссынт литературон-аивадон æмæ æхсæнадон-политикон журнал "Ирæф". Йæ рафыссыны аргъ афæдзы дыккаг æмбисæн у 115 сомы.

Рафыссыæн æй ис Цæгат Ирыстонæй Посты хайæдтæй кæцыфæндыты дæр. Рагацау арфæ кæнæм, чи йæ рафысса, уыдонæн.

"Ирæф"-ы редакци

Фарс бацæттæ кодта АБАЙТЫ Эдуард

